

MASHHUR AUTIZMLI SHAXSLAR VA ULARNING YUTUQLARI

MIRZATILLAYEVA SAIDA BAXTIYOR QIZI

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti
Maxsus Pedagogika Fakulteti Talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola autizm spektridagi shaxslarning jamiyatda erishgan yutuqlari va ulkan ijobiy ta'siriga bag'ishlangan. Maqolada Temple Grandin, Greta Thunberg, Satoshi Tajiri kabi mashhur shaxslarning hayoti, ijodi va ijtimoiy faoliyati tahlil qilinadi. Shuningdek, autizm spektridagi insonlarning o'ziga xos iste'dodlari va jamiyatga qo'shgan hissassi ko'rib chiqiladi. Maqola autizmga oid stereotiplarni kamaytirish va jamiyatda bu mavzuda xabardorlikni oshirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: *Autizm spektri; Mashhur autizmlı shaxslar; Temple Grandin; Greta Thunberg; Ijtimoiy yutuqlar; Autizm va iste'dod; Jamiyatda qabul qilish.*

KIRISH

Autizm spektri buzilishi (ASB) – bu nevro-rivojlanish xususiyatiga ega bo'lgan shaxslarning ijtimoiy, kommunikativ va xulq-atvor qobiliyatlaridagi o'ziga xoslikni ifodalaydi. Dunyo bo'ylab millionlab odamlar autizm spektrida yashaydi va ko'plari o'z sohasida ajoyib yutuqlarga erishadi. Autizmlı shaxslar ko'pincha yuqori diqqat va ijodiy qobiliyat, mustahkam xotira yoki noyob ijtimoiy fikrlash tarziga ega bo'lishi mumkin.

Maqola autizm spektridagi mashhur shaxslarning hayoti va ularning jamiyatga qo'shgan hissasini o'rganishga bag'ishlangan. Ushbu shaxslar o'zining ilmiy, san'at yoki ijtimoiy faoliyati orqali autizm bilan yashash mumkinligini va bu holat insonning salohiyatiga to'sqinlik qilmasligini ko'rsatadi. Shuningdek, maqola autizmga oid stereotiplar va noto'g'ri tushunchalarni kamaytirish hamda jamiyatda xabardorlikni oshirishga qaratilgan.

ASOSIY QISM

Temple Grandin. Temple Grandin (1947-yil 29-avgustda Boston, Massachusetts shtati, AQShda tug'ilgan) - amerikalik hayvonot olimi, Kolorado shtati universiteti professori va dunyodagi eng taniqli autizm huquqlari faollaridan biri. Uning hayvonlarga insonparvarlik bilan munosabatda bo'lish bo'yicha kashshof ishi sanoat chorvachilik xo'jaligida inqilob qildi va unga xalqaro miqyosda tan olinishga olib keldi.

Asosiy faktlar: Tug'ilgan sanasi: 1947-yil 29-avgust, Boston, AQSh.

Lavozimi: Kolorado shtati universiteti professori.

Asosiy yo'nalishlar: etologiya, hayvonlar farovonligi, autizm.

Mashhur kitoblari: " *Rasmlarda o'ylash* " (1995), " *Hayvonlar bizni inson qiladi* " (2009), " *Autistik miya* " (2013).

Mukofotlar: TIME 100 (2010), Amerika San'at va Fanlar Akademiyasi a'zosi (2016).

Erta yillar va ta'lim. Grandin deyarli to'rt yoshga to'lgunga qadar gapira olmadi va unga autizm tashxisi qo'yildi. Onasi Eystasiya Katlarning sa'y-harakatlari tufayli u erta nutq terapiyasi va xususiy maktablarda ta'lim oldi. Grandin Franklin Pirs kollejini (psixologiya, 1970) tamomladi, keyin mos ravishda Arizona universiteti va Illinoys universitetida hayvonot fanlari bo'yicha magistr va doktorlik darajalarini oldi.

Ilmiy va muhandislik ishlari. 1970-yillarning oxiridan boshlab Grandin qoramollarga insonparvarlik bilan munosabatda bo'lish tizimlarini ishlab chiqib kelmoqda. Uning egri yo'laklari va markazlashtiruvchi konveyerlari so'yishdan oldin hayvonlarga tushadigan stressni kamaytirdi; bugungi kunda Qo'shma Shtatlardagi qoramollarning taxminan yarmi uning dizaynlaridan foydalangan holda zavodlarda qayta ishlanadi. Shuningdek, u Amerika Go'sht Instituti tomonidan qabul qilingan hayvonlarning farovonligini baholash uchun audit tizimini ishlab chiqdi.

Autizm va neyroxilma-xillikni tushunishga qo'shgan hissasi. Grandin o'zining "rasmlarda fikrlash" tajribasiga tayanib, autizmga chalingan odam qanday bo'lishini ichki tomondan tasvirlab bergan birinchilardan bo'ldi. U neyroxilma-xillik, erta aralashuv va kuchli tomonlarga asoslangan ta'lim konsepsiyasini targ'ib qiladi. Uning

"*Emergence: Labeled Autistic*", "*Thinking in Pictures*" va "*The Autistic Brain*" asarlari autizmni spektr sifatida global tushunishga ta'sir ko'rsatdi.

Jamoatchilik tomonidan tan olinishi va madaniy ta'sir. Grandinning hikoyasi HBO telekanalining beshta Emmy mukofoti va "Oltin globus" mukofotiga sazovor bo'lgan "*Temple Grandin*" filmini suratga olishga ilhom berdi. U muntazam ravishda konferensiyalarda nutq so'zlaydi, xalqaro miqyosda ma'ruzalar qiladi va hayvonlarga insonparvarlik bilan munosabatda bo'lishni va turli xil fikrlash tarziga ega odamlar uchun inklyuziv ta'limni targ'ib qilishda davom etmoqda.

Greta Thunberg. Greta Tintin Eleonora Ernman Tunberg (2003-yil 3-yanvarda Stokgolmda tug'ilgan) - iqlim o'zgarishiga qarshi kurashning global ramziga aylangan shved iqlim faoli. 2018-yildan beri u millionlab yoshlarni global "**Kelajak uchun juma kunlari**" harakatiga qo'shilishga ilhomlantirib, uglerod chiqindilarini kamaytirish bo'yicha zudlik bilan choralar ko'rishni talab qilmoqda.

Asosiy faktlar: Tug'ilgan sanasi: 2003-yil 3-yanvar, Stokholm, Shvetsiya.

Asoschi: Fridays for Future (2018).

E'tiborga molik nutqlar: BMT, Jahon iqtisodiy forumi, Yevropa parlamenti.

Mukofotlar: *TIME* yil odami (2019).

Nashrlar: *Hech kim o'zgarish qilish uchun juda kichik emas* (2019), *Iqlim kitobi* (2022)

Dastlabki yillar va shaxsiy hayot. Thunbergning ota-onasi aktyor Svante Thunberg va opera qo'shiqchisi Malena Ernman. Sakkiz yoshida u iqlim o'zgarishi haqida bilib oldi va tez orada odatlarini o'zgartirdi, go'sht iste'mol qilishni va uchishni to'xtatdi. U o'zining autizm tashxisini (Asperger sindromi) o'zining "super kuchi" deb ataydi va bu unga muammoning tubiga e'tibor qaratish imkonini beradi.

Faoliyat va "Kelajak uchun juma kunlari" harakati. 2018-yil avgust oyida *Greta Shvetsiya parlamenti oldida "Skolstrejk för Klimatet"* yozuvli banner ko'tarib, yakkaxon "iqlim uchun maktab ish tashlashi"ni boshladi. Norozilik namoyishi tezda xalqaro harakatga aylandi, butun dunyo bo'ylab maktab o'quvchilari har juma kuni

iqlim harakati uchun ko'chalarga chiqishdi. 2019-yil sentyabr oyida global "iqlim jumalari"da taxminan 4 million kishi ishtirok etdi.

Ta'sir va tan olinish. Thunberg BMT sammitlaridan tortib Yevropa va Qo'shma Shtatlardagi parlament yig'ilishlarigacha bo'lgan yirik forumlarda nutq so'zlagan. Uning BMTdagi "Qanday qilib jur'at etdingiz!" degan ehtirosli nutqi virusga aylandi va yoshlarning siyosiy harakatsizlikdan g'azabini ramziy qildi. 2019-yilda u *TIME* jurnalining "Yil odami" deb topilgan eng yosh inson bo'ldi. Uning ochiqchasiga gapirish uslubi "Greta effekti" atamasini keltirib chiqardi.

Faoliyatning yangi yo'nalishlari. Iqlim o'zgarishidan tashqari, Tunberg urush sharoitida gumanitar va ekologik huquqlarni himoya qiladi — u Rossiyaning Ukrainaga bostirib kirishini qoraladi va G'azo xalqini qo'llab-quvvatladi. 2025-yilda u **“Ozodlik flotiliyasi”** missiyasida ishtirok etdi, shundan so'ng u Isroil rasmiylari tomonidan hibsga olindi va deportatsiya qilindi. Tanqid va tahdidlarga qaramay, u norozilik namoyishlarida ishtirok etishda davom etmoqda va barqaror kelajak uchun tizimli o'zgarishlarga chaqirmoqda.

Satoshi Tajiri. Satoshi Tajiri (yaponcha: 田尻智, 1965-yil 28-avgustda Machida, Tokioda tug'ilgan) - yaponiyalik o'yin dizayneri va tadbirkori, **Game Freak asoschisi va prezidenti, Pokémon** franshizasining yaratuvchisi sifatida tanilgan. Uning g'oyalari qo'lda ushlab turiladigan o'yinlar sanoatini tubdan o'zgartirdi va tarixdagi eng yirik media hodisalaridan birini yaratdi.

Asosiy faktlar: Tug'ilgan sanasi: 1965-yil 28-avgust.

Tug'ilgan joyi: Machida, Tokio, Yaponiya.

Kompaniya: Game Freak Co., Ltd. (1989-yilda tashkil etilgan).

Eng mashhur asar: Pokemon (1996–hozirgi kungacha).

Lavozimi: Game Freak prezidenti va bosh direktori.

Erta yillar va ta'lim. Tajiri Tokioning chekkasida o'sgan, u yerda bolaligida hasharotlar yig'ishni yaxshi ko'rgan - bu unga "Doktor Bug" laqabini bergan sevimli mashg'ulot. Urbanizatsiya uning o'yinlarining tabiiy yashash joylarini yo'q qilganida, u bu sarguzashtlarning o'rnini video o'yinlar shaklida izlay boshladi. Keyinchalik u

Tokio Milliy Texnologiya Kollejida elektronika va dasturlashni o'rgangan, bu unga texnik tafakkurini tabiiy qiziquvchanligi bilan uyg'unlashtirish imkonini bergan.

Fanzindan Game Freakgacha. 1981-yilda Tajiri arkada o'yinlari sharhlarini nashr etadigan "Game Freak" fan jurnalini ishga tushirdi. Birinchi 151 ta Pokémonning kelajakdagi dizayneri Ken Sugimori illyustrator sifatida ishladi. 1989-yilga kelib jurnal Game Freak studiyasiga aylandi va u **Mendel Palace** (Quinty) o'yini bilan debyut qildi.

Pokémonning yaratilishi. Pokemon g'oyasi Tajiri ikkita Game Boysni kabel orqali ulanganini ko'rganida paydo bo'ldi. U tutib, savdo qilish mumkin bo'lgan virtual "hasharotlar"ni tasavvur qildi. Olti yillik ishlab chiqishdan so'ng, **Pokémon Red and Green** 1996-yilda chiqarildi va butun dunyo bo'ylab mashhur hodisaga aylandi. O'yinlar muloqot, kolleksiya yig'ish va tabiatga muhabbat mavzularini o'zida mujassam etgan - bu mavzular uning bolaligidan ilhomlangan.

Meros va ta'sir. Pokémon o'yinlar, animatsiya, film va karta o'yinlarini qamrab oluvchi global imperiyaga aylandi. Tajiri serialning ijrochi prodyuseri sifatidagi rolini saqlab qoldi va **Pokémon Legends: ZA (2025)** kabi zamonaviy loyihalarning rivojlanishini nazorat qildi. Uning o'yin dizayniga yondashuvi – tafsilotlarga e'tibor berish, o'yinchiga nisbatan hamdardlik va zo'ravonliksizligi – sanoatga chuqur ta'sir ko'rsatdi.

Zamonaviy faoliyat. Satoshi Tajiri Tokioda tanho hayot kechiradi, kamdan-kam hollarda omma oldida chiqish qiladi, ammo Game Freak loyihalari va yosh dasturchilarni boshqarishda davom etmoqda. Uning faoliyati bolalikdagi ishtiyoq va ilmiy qiziqish global hodisani qanday yaratishi mumkinligi namunasi bo'lib qolmoqda.

Daryl Xanna. Daryl Christine Hannah (1960-yil 3-dekabrda Chikago, AQShda tug'ilgan) - amerikalik aktrisa, rejissyor va atrof-muhit faoli. U 1980 va 2000-yillardagi mashhur filmlardagi rollari, shuningdek, atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror rivojlanishdagi faolligi bilan shuhrat qozongan. U 2018-yildan beri musiqachi Neil Young bilan turmush qurgan.

Asosiy faktlar: To'liq ism: Daryl Christine Hannah.

Tug'ilgan sanasi: 1960-yil 3-dekabr.

Tug'ilgan joyi: Chikago, Illinoys, AQSh.

Balandligi: 1.78 m.

Turmush o'rtog'i: Neil Young (bilan).

Debyut: G'azab (1978).

Karyera va tan olinish. Xanna "Blade Runner" (1982) filmida android Pris rolini o'ynaganidan keyin shuhrat qozondi. Uning haqiqiy yutug'i Tom Xenks bilan birga suv parisi Madison rolini o'ynagan "Splash" romantik komediyasi bilan keldi. Boshqa diqqatga sazovor rollar orasida Roksana, Uoll-strit, Po'lat Magnoliyalari va qotil Elle Driver rolini o'ynagan "Kill Bill: Vol. 2" ham bor.

Rejissyorlik va ijtimoiy faoliyat. Aktyorlik faoliyatidan tashqari, Xanna rejissyorlik va prodyuserlik bilan ham shug'ullanadi. Uning *"So'nggi kechki ovqat"* (1995) qisqa metrajli filmi *Paradox* (2018), *Tog' cho'qqisi* (2019) Neil bilan hamkorlikda yaratilgan *"A Band, A Brotherhood, A Barn"* (2023). Faol ekolog sifatida u Barqaror Biodizel Alyansiga asos solgan va mashhur DH Love Life ekologini yuritgan. Xanna xalqaro BMT forumlarida va boshqa ekologik sammitlarda nutq so'zlagan.

Shaxsiy hayot. Xanna va Nil Yang o'zaro munosabatlarini 2014-yilda atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha birgalikdagi faolliklari asosida boshlagan va 2018-yilda Qo'shma Shtatlar va Kanadada turmush qurishgan. Hozirda aktrisa tobora ko'proq kamera ortida ishlaydi va aktyorlikdan ko'ra rejissyorlikni afzal ko'radi.

Entoni Xopkins. Ser Filipp Entoni Xopkins (1937-yil 31-dekabrda Port Talbot, Uelsda tug'ilgan) - uelslik teatr va kino aktyori, ssenariynavis, rejissyor va bastakor. Zamonamizning eng ko'p mukofotlangan aktyorlaridan biri.

Asosiy faktlar: To'liq ismi: Ser Filipp Entoni Xopkins.

Tug'ilgan sanasi: 1937-yil 31-dekabr.

Shahar: Port Talbot, Uels, Buyuk Britaniya.

Mukofotlar: 2 ta Oskar, 4 ta BAFTA, 2 ta Emmy, Oltin globus.

Ritsarlar darajasi: 1993 yil.

Dastlabki yillar va va rivojlanish. Xopkins Janubiy Uelsda ishchi oilasida o'sgan va yoshligidan musiqaga ishtiyoqmand bo'lib, pianinochi bo'lishni orzu qilgan. Qirollik Uels musiq va drama kollejida o'qigandan so'ng, u Qirollik drama san'ati akademiyasida o'qishni davom ettirdi. 1965-yilda Lorens Olivyenening taklifiga binoan u Milliy teatr truppasiga qo'shildi.

Kashfiyot va shon-sharafi. "Qishdagi sher" (1968) filmidagi debyutidan so'ng, Xopkins o'nlab rollarni o'ynadi, ammo "Qo'zilarning sukunati" (1991) filmidagi doktor Hannibal Lekter roli bilan butun dunyoga shuhrat qozondi va bu roli uchun Oskar mukofotiga sazovor bo'ldi. Keyinchalik u "Kun qoldiqlari" (1993), "Nixon" (1995), "Amistad" (1997) filmlariga nomzod bo'ldi va "Ota" (2020) filmi uchun yana bir Oskar mukofotiga sazovor bo'ldi.

Kechki martaba va tan olinish. Xopkins 21-asrda ham faol ijod qilishda davom etdi, "Tor"da xudo Odin, "Xitkok"da Alfred Xitkok, "Ikki papa"da Papa Benedikt XVI va "Vestvuld"da Robert Ford rollarini ijro etdi. U shuningdek, musiqa yozadi va rasm chizadi; uning simfoniyalari orkestrlar tomonidan ijro etiladi va AQSh va Buyuk Britaniyada ko'rgazmalar o'tkaziladi.

Shaxsiy hayot. Xopkins uch marta turmush qurgan, 2003-yildan beri Stella Aroyave bilan turmush qurgan. Ko'p yillar davomida u alkogolizm ustidan qozongan g'alabasi haqida ochiq gapirdi, 1975-yildan beri hushyor bo'lib qoldi. U yolg'izlikni sevishi va hayotga falsafiy qarashlari bilan mashhur bo'lib, bu uning keyingi intervyularida va 2024-yilda yozishni boshlagan avtobiografiyasida aks etgan.

XULOSA

Autizm spektridagi odamlar ko'pincha jamiyatda o'ziga xos iste'dodlari va noaniq moddalar bilan ajralib turishadi. Temple Grandin o'zining ilmiy Greta Thunberg

ijtimoiy faolligi bilan Satoshi Tajiri ijodiy ishlari orqali butun dunyo bo'ylab millionlab insonlarga tanilgan.

Ushbu insonlarning hayoti va faoliyati autizm spektridagi insonlarning jamiyatdagi hayotini qadrlash zarurligini ko'rsatadi. Autizmga oid noto'g'ri fikrlarni paydo bo'lishi va stereotiplar kamaytirilishi, jamiyatda huquqbuzarlik orqali autizmli shaxslar o'z xususiyatlarini to'liq namoyon qilishi va ijtimoiy hayotga faol hissa qo'shishi mumkin. Autizm spektridagi insonlar faqat o'z sohalarida shunday muvaffaqiyatlarga erishadilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Grandin, T. (2006). *Thi*Nyu-York: Vintage kitoblari
2. Grandin, T., & Scariano, M. (1986). *Autizmning paydo bo'lishi* . Nyu-York: W.
3. Attwood, T. (2007). *Asperger sindromi bo'yicha to'liq qo'llanma*. London: Jessica Kingsley nashriyoti
4. Thunberg, G. (2019). *Hech kim juda kichik emas* London: Pingvin.
5. Klin, A., Volkmar, F., Sparrow, S. (2000). *Asperger sindromi* . Yangi.
6. Sacks, O. (1995). *Marsdagi antropolog: Yetti paradoksal ertak* . N.
7. Silberman, S. (2015). *NeuroTribes: Autizm merosi va uning kelajagi* Nyu-York: Avery.
8. Baron-Koen, S. (2008). *Autizm va aspe*. Oksford: Oksford universiteti
9. Pellissier, H. (2018). "Autizmga chalingan mashhur odamlar va ularning hissasi." *Jurnal*, 48
10. Tajiri, S. (1998). *Pokemon o'yin dizayni tarixi* . Tokio: Shogakukan.